

У селі Чернеча
Слобода,
що
на Буринщині,
7 грудня
урочисто
відкрили
пам'ятник
солдатам –
п'ятьом
братам
Шаповалам,
які не
повернулися
з фронтів
Другої
світової.
Про цю
сакову
для села
подію,
про недавнє
минуле
й сьогодення
старовинної
слободи
Чернече,
заснованої
в середині

ченцями
Києво-
Печерської
лаври,
а також про
те, чим нині
живуть
селяни, –
у нашому
репортажі...

ЖУРАВЛІ

Через раптову заметіль та ожеледицю автівкою сумського архітектора Володимира Бикова, автора меморіального знаку, на відкриття якого ми, власне, й поспішаємо, добираємося до Чернечої Слободи, що стоїть на притоці річечки Терн за 30 км від райцентру Буринь. І от вже й село. Припорошене, білосніжне, ніби в казці, із величезним дзеркалом ставу, що розділяє Чернече навпіл.

При центральній дорозі бачимо пам'ятник. «Ця воєнна історія дуже схожа «на нашу», – вводить у курс справ пан Биков, – адже ще одна сім'я в цьому селі – Морозів – не дочекалася з війни своїх чотирьох синів». На скромному сільському пам'ятникові крізь напорошений сніг проглядають імена полеглих братів. Михайла, Семена, Миколи, Юхима...

ЧИМ ЖИВЕШ, СЕЛЯНИНЕ?

Доки є час до початку врочистостей, напрошуємося на гостини до Чернечослобідської сільради. В просторій цегляній хаті, де вона розташована, кипить капітальний ремонт: на часі об'єднання до-

вколишніх сіл в ОТГ (об'єднану територіальну громаду), то чернечослобідчани готуються наперед. Сум'ян зустрічає сільський голова Микола Миколайович Андрієнко, колоритний дядечко, такий собі український типаж заможного селянина. Тутешнім війтом став десять років тому, як тільки пішов на пенсію.

У розмові дізнаємося, що в Чернечій Слободі 1 тисяча 412 жителів і 456 осель. За нинішньої кризи люди виживають підсобним господарством: тримають побогато корів, телят, свиней, гусей. На всю округу й далі чернечослобідчани славляться тим, що вирощують поросятко на продаж: щонеділі із села на базар відправляється до тисячі «голів і хвостів» приплоду.

«За мого головування перше, що ми зробили, це провели тотальну газифікацію села, загалом проклали 29,7 км труби, і тепер навіть найвіддаленіші вулички Чернечої Слободи живуть із газом, – звітує перед сумськими журналістами Микола Андрієнко. – Направду, блакитне паливо до осель підвели всі, хто хотів, а це – 375

родин. Другим етапом – і так само по всьому селу – провели водогони. В 2015 році зробили ремонт даху й спортзалу нашого навчально-виховного комплексу, а в цьому – подбали про сучасний енергозберігаючий котел для опалення школи. Завдання на рік прийдешній – облаштування вуличного освітлення на чотирьох найвіддаленіших «кутках», решта наших вулиць давно з ліхтарями».

А ще Господь наділив цей край родючими чорноземами. Місцеві жартують, мовляв, якщо на обніжку вштрикнеш засохлий дрючок, то й він навесні уродить. Найбільшим і найуспішнішим фермерським господарством на цих землях (серед чотирьох агрофірм-конкурентів) селяни називають ФГ «Віталія», де засновником і директором є Володимир Думенко. «В обробітку у «Віталії» 4 тис. гектарів доглянутої ріллі, – зауважує сільський голова, – є добротний сільськогосподарський автопарк, сучасні комбайни JOHN DEERE.

Закінчення.
Початок на 1 стор.

Із працівниками це фермерське господарство розраховується вчасно. За паї дають по 7% річних. Думаю, це хороші гроші. Навесні, як і годиться, допомагають селянам із оранкою, в першу чергу пенсіонерам, інвалідам, нужденним. Та й селу допомагають щедро. Тільки в цьому році на утримання й розбудову чернечослобідської інфраструктури ФГ «Віталія» витратило власних 1,7 млн грн. Як ми їх використали? Скажімо, по селу капітально відремонтували всі дороги, на що пішло п'ять КамАЗів асфальтового покриття, бетонними плитами вимостили вул. Набережну тощо».

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ – НОВІ ПЕРСПЕКТИВИ

За брежневських часів у Чернечій Слободі проживало до 3 тис. селян. Були середня школа й восьмирічка, де навчалося до 600 учнів, сільська лікарня на 30 ліжок, а ще – ошатний будинок культури й бібліотека. Тут розташовувалася центральна садиба колгоспу «Політвідділ», що мав 6152 га угідь, із них 4957 га ріллі, процвітало м'ясо-молочне тваринництво.

Сільський голова М. Андрієнко зазначає, що й нині Чернеча Слобода є найкрупнішою серед сусідніх сіл. (Для порівняння: в Хустянці та Сніжках проживають по 600 людей, у Біжівці й того менше – 400). У добротному приміщенні Чернечослобідського НВК навчаються й виховуються 140 дітей. Лікарня після кількох хвиль галузевих «оптимізацій» хоч і «звужилася»

Другої світової, – і все для того, аби ріками крові упокорити наш волелюбний народ. Зараз триває нова війна, й онуки солдат, полеглих у 1941-1945 рр., боронять нашу країну на сході. Чи маємо скоритися, забувши про жертви? Відповідь очевидна: ми повинні пам'ятати хай і трагічну, але славу, непокорену історію нашого козацького роду. Пам'ятати й спільно, єдиною громадою, будувати оновлену країну для наших дітей».

До слів голови облдержадмі-

ЖУРАВЛІ

«Именной список безвозвратных потерь личного состава Советской Армии за период 1941-1945 по Смеловскому району Сумской области». Документ належав до післявоєнного періоду. І, напевне, був результатом так званого «поквартирного» й «похатнього» перепису загиблих і безвісти пропалих бійців. Цю роботу в 1947-1948 рр. здійснювали працівники військкоматів, опитуючи кожну родину про її воєнні втрати.

зберегти й «швидку допомогу», що обслуговує Чернечу Слободу й 12 сусідніх сіл. Нібито, порівняно з колишніми соціальними надбаннями, і небагато, але яке із тутешніх сіл може хоч цим похвалитися?

«Чернеча Слобода під своє крило готова прийняти села менші, ставши для них центром території, але поки що ті громади дуже не поспішають. Що радяться, а що вишукують максимальних вигод від інших «конфігурацій». Словом, вичікують. От, скажімо, селяни Хустянки нещодавно висловилися «за» Чернечослобідське ОТГ. Хоча спершу прагнули приєднатися до роменців. А Біжівка – до Тернів, а Вознесенка – до Бурині. Наразі тільки Буриківська сільрада прийняла рішення про об'єднання з нами. Всі інші «в процесі». Але переконаний: об'єднуватися треба, не гаючи часу, а не коли всі остаточно «охлянемо». Тут і до ворожки не ходи: об'єднавшись, громади для розвитку отримають більше можливостей. Принаймні, держава це декларує».

«СПОГАД ПРИХОДИТЬ, МОВ ТИХЕ ЗІТХАННЯ...»

В означений час до нового пам'ятника сходяться люди. Між собою згадують воєнне лихоліття, батьків, котрі не повернулись із фронтів, голодне й холодне післявоєнне сирітство. Оглядаючи новий меморіал, селяни зауважують, що на пам'ять приходять Бернесівські «Журавлі». А й справді, з п'яти білокамінних пілонів крилатими птахами злітають у небесну вись душі полеглих солдат...

Хвилина мовчання на світлу пам'ять полеглих. Мітинг-реквієм. Коротке слово говорить очільник області Микола Ключко: «Війна громадянська, три Голодомори, страшні жертви

місце – достойні. «Мати п'ятьох синів Ганна Федотівна все життя чекала своїх дітей із війни: Хведора, Миколу, Митра, Омеляна та Якова. Вони ж тільки-но повернулися в рідні краї й стали обеліском край сільської дороги... Безмежна вдячність усім небайдужим, котрі власним часом і зусиллями долучилися до спорудження пам'ятника, а саме: архітекторів Володимир Бикову, керівникам – будівельної компанії Віктору Федорченку, фірми «Цукровик» Олексію Сисюєву та ФГ «Віталія» Володимир Думенку, які надали дієву допомогу в спорудженні й облаштуванні пам'ятника», – наголосив сільський голова Микола Андрієнко.

Висловили вдячність землякам за пам'ять і шану й присутні на урочистостях нащадки полеглих братів Шаповалів.

П'ЯТЬ БРАТІВ – ОДИН КРОК У ВІЧНІСТЬ

...І нині у спогадах Євгена Корова – бабусина хата, залита світлом, уквітчана вишиваними рушниками, зі стінами й стелями, на яких, якщо придивитися, розглядиш сліди віхтя по крейді. Щороку до Пасхи бабуня Ганна білила світлицю, зі стін, з-під рушників, знімала дорогі серцю світлини, на яких її сини-соколи. Гладила порепаними пучками, журливо озивалася до кожного. Напевно, ті дитячі спогади, співпереживання материнському горю, й спонукали Євгена Петровича вже в дорослому віці взятися за історію свого роду, дослідити долі рідних дядьків, котрі не повернулись з фронтів Другої світової.

Вони народились у Чернечій Слободі й закінчили тутешню школу. Стали на роботу в колгосп. Були ударниками й комсомольцями-активістами. Коли почалася війна, середульший із братів Микола Артемович Шаповал (1917 р. н.) служив строкову. Інші

Фото Володимира КОС

П. ШАПОВАЛ та Є. КАРАВАЙ – племінники полеглих братів

ж брати, отримавши повістки від Смілівського райвійськкомату, один за одним пішли на фронт. Утираючи сльози, їх проводжали дружини й малі діти, батьки та дві рідні сестри.

Рядові Омелян Артемович (1921) та Дмитро Артемович (1906) – найменший і найстарший із братів Шаповалів – мобілізовані відповідно 5 та 8 серпня. А рядові Федір Артемович (1911) та Яків Артемович (1914) – 10 й 27 вересня 1941 року. Й від того часу від братів ні слуху, ні духу. Ні серед живих, ні серед полеглих. Щоправда, один із односельців у листі з фронту таки прохопився, мовляв, чув, що Дмитро й Микола склали голови. А потому – мовчок, бо й сам через тиждень загинув...

Десь у 1948-му батькам прийшло офіційне повідомлення, в якому значилося, що всіх їх п'ятьох синів слід вважати «пропалими безвісти з листопада 1943 р.». Але ж «пропали безвісти», не значить «загинули»! І щораз, коли по селу йшла листоноша, батьки, молоді дружини братів, їхні діти виглядали з надією. Та роки спливали, а вісточок усе не було. Мама Ганна Федотівна чекала, скільки було її сил, а років за десять тихо згасла. Батько Артем Федорович доживав літ удівцем.

Слід нагадати, що в післявоєнне лихоліття родини безвісти пропалих бійців не мали жодної державної гарантії чи підтримки: ні пенсії по втраті годувальника, ні харчових пайків, ні належної поваги від органів влади. Більше того, за

сталінських часів відносно родин безвісти пропалих солдат культивувалися сумніви й підозри: а раптом «пропалий» «переметнувся» до ворога?.. Нині ж все частіш випливають кричущі факти відносно того, що «цифри» по безвісти зниклим штучно збільшувалися за рахунок... загиблих. Напевно, таким чином радянські інквізитори «вбивали двох зайців»: жахлива статистика відносно безповоротних втрат на фронтах серед особового складу Червоної армії й флоту суттєво «урізлася», до того ж родини безвісти пропалих позбавлялися права на виплати, що також йшло «на користь» советської держави...

ВЛАСНЕ РОЗСЛІДУВАННЯ «СУМЩИНИ»

Аби роздобути більше інформації щодо пропалих безвісти братів Шаповалів, журналісти «Сумщини» скористалися перевіреним методом – пошуковим сайтом Подольського військового архіву: www.obd-memorial.ru. (Нагадаємо, з радянських часів у підмосковному м. Подольськ зберігається якнайповніша база облікових даних щодо безповоротних втрат особового складу Червоної армії та флоту 1941-1945 рр.). Але й там відомостей про земляків Шаповалів було обмаль.

Єдиним документом, що «видав» нам електронний пошук, був поіменний список. На двох його титульних листах значилося: «Список по розыску рядового и сержантского состава по Смеловскому РВК Сумской области» та

пальні тільки по Смілівському РВК на 48-ми сторінках значилися 556 бійців! А скільки ж їх у межах області?! А України? Союзу? Від такої статистики ставало моторошно. А ще приходило усвідомлення, що всі наші «безвісти пропали» десь, в якійсь братській могилі чи просто неба, в рідному краї чи на чужій чужині, лежать як «невідомі солдати» і, як писали в древніх літописах: «*имь же несть числа*». А вдома на них чекали рідні – молоді вдови, осиротілі діти й старенькі батьки...

У віднайденому списку імена братів Шаповалів йшли «у стовпчик», один за одним. На сторінці 31-й під № 336 – Микола, під № 337 – Яків. На сторінці наступній – № 341 за Омеляном, № 342 – Федором, а № 352 – то Дмитро. В рядках між братами, а також вище й нижче, рябіло від прізвища Шаповал. А поруч із ними – Мельники, Ведмеді, Осадчі, Горбатенки, Москаленки, Козачки, Прядки, Чайки... Уродженці Чернечої Слободи й довколишніх сіл. Смілого, Беседівки, Гринівки, Хустянки, Сніжків, Біжівки, Маршалів. Двоюрідні й троюрідні брати, дядьки та племінники.

Словом, велика українська рідня. Наш столочений кривавими жнивими квіт.

P.S. У Чернечій Слободі (а також у Сумах та Запорізькій області) й нині проживають онуки й правнуки загиблих братів. Ще живі доньки Якова й Омеляка Шаповалів. На жаль, чоловіча лінія Шаповалів уривається, рід продовжується по лінії жіночій.

Висловлюємо щирі вдячність директорці Чернечослобідського народного музею Любові Овсієнко за дієву допомогу в зборі матеріалу для публікації.

Тетяна ГОЛУБ